

the first scientific researches of M.-P. Foucault, and later widely employed, both writers and filmmakers confidently backed up on a number of such aesthetic and artistic means that enabled them to change significantly, first of all, the artistic form, using such components of the form as composition, rhythm, color, and sound.

The purpose of the article is to recreate the chronological formation of the philosophical and cultural aspects of French postmodernism, to demonstrate their self-sufficient nature and to reveal the potential for interaction. *Research methodology.* Based on the interdisciplinary principle, the issues raised in the article are examined using the problem-conceptual, comparative, and biographical approaches.

The scientific novelty is determined by the use of the philosophical and cultural approach factors in the process of analyzing the creative and theoretical heritage of the first generation of French postmodernists. The material of the article actualizes the problem of the influence of postmodernist philosophy, mainly, on the artistic practice of the second half of the 1900s and a first quarter of the twenty-first century, which currently requires a personalized approach.

Conclusions. The personalized nature of the article consecutively recreates the process of formation of French postmodernism, which has its roots in the first works of M.-P. Foucault in the theoretical aspect and in the literary works of B. Vian in the art historical aspect. The tendency to expand the research issues and gradual development of a new conceptual and categorical apparatus that «ensured» the developments of postmodernist orientation is reconstructed. The article emphasizes the artistic factors that served as the basis for postmodern art.

Prospects for further research. Our further research is planned to be directed at reconstructing the movement of avant-garde art from Fauvism to Cubism (distinguishing the period between 1905-1925) within the framework of the «French model of avant-garde art» on the basis of a personalized approach.

Key words : postmodernism, philosophical and cultural orientations, polymethodology, film studies, polygenre, polystylism, experiment, deconstruction, schizoanalysis.

Надійшла до редакції 9.10.2023 р.

УДК 725+904/930.85

СТІНА – ВИТВІР АРХІТЕКТУРИ ЧИ ІЛЮЗІЯ ЗАХИСТУ?

Гамалія Катерина Миколаївна – доктор мистецтвознавства,
професор, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
http://orcid.org/0000_0002_8982_2005
DOI <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v47i.719>
gamaleya@ukr.net

Репрезентовано, що побудова масивних стін втратила фортифікаційний сенс і об'єкти попередніх епох залишаються в якості реліквій. В контексті специфіки проблематики розглянуто приклади архітектурної побудови та функціонування стін найвідоміших мегаполісів у різні історичні періоди. Констатовано, що у сучасному світі, який безперервно фрагментується, більш доцільним є існування не захисних фортифікацій, а роздільних бар'єрів для чіткого визначення території кожної держави. Показано, що подальший детальний розгляд еволюції рукотворних захисних споруд надасть можливість прогнозувати структуру і функції демаркаційних ліній між світовими державами.

Ключові слова: архітектура міста, стіни, демаркаційні лінії, державні кордони, культурна ізоляція.

Постановка проблеми. Чимало досліджень було присвячено розгляду структури і функцій захисних споруд у широкому часопросторі. Сьогодні, коли проблема міжнародної безпеки постійно загострюється, постає необхідність узагальнити світовий досвід фортифікаційного будівництва для визначення стратегіями створення доцільних розмежувальних ліній між державами.

Мета статті – прослідкувати діахронічні виміри стратегії людства в процесі будівництва захисних мурів в архітектурному, технологічному, соціальному та цивілізаційному контекстах, намітивши раціональні перспективи.

Огляд досліджень та публікацій. Доцільність зведення захисних стін активно обговорювалася у працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. У роботі В. Тимофієнка [7] системно викладено розвиток будівельної діяльності людини, зокрема зведення стін, починаючи від найдавніших часів. На думку А. Пучкова [3], саме стіна формує місто як окрему територіальну побудову. Подвійні стіни на пів легендарного міста Єрихон, що впали від звуку труб нападників, описані О. Опаріним [2]. Про стіни Месопотамії, які огорожували її перші міста, йдеться у Гвендолін Лейк [11], яскравим доповненням до праці якої є легенда про Гільгамеша, наведена в «Історії світової культури» Л. Левчук [1]. Масивні стіни, зведені воєвничими народами – мікенцями та греками – змальовують, відповідно, Луїз Шофілд [17] та Дженніфер Нейлс [15]. Перша (після біблійної) братовбивча драма, що відбулась через закладання стіни Риму, знайшла відображення у монографії А. Пучкова [4]. Римські імператори вважали побудову стіни вельми престижною справою, про що свідчать залишки стін Сервія [19] та Авреліана [14]. Подальший розвиток фортифікаційного мистецтва, як зазначив В. Тимофієнко, демонстрували стіни, що розділяли

вже не міста, а держави [6]. Не в змозі завоювати весь острів Британію, як відмітили С. Морхед та Д. Стутард [13], римський імператор Адріан перегородив його стіною, позначивши кордон завойованої ним частини імперії [8]. Історію побудови Великого китайського муру, що, зрештою, став символом китайського ізоляціонізму, детально висвітлила Дж. Ловелл [12]. Похмурий вигляд міцних стін із високими вежами за часів Середньовіччя описує Ю.Г. Репін [5], тоді як Роберт Бартлетт [9] звертає увагу на романтичний флер, якого згодом набули суворі середньовічні замки. Втрату захисних функцій фортифікаційних споруд у XX ст., викликану удосконаленням знарядь озброєння, доводить поразка та капітуляція лінії Мажино, розглянута Дж. Джексоном [10]. Драматичну історію зведення та руйнування Берлінського муру, який розділяв не лише територію, а й менталітет людей, що жили по обидва його боки, детально розкрив Ф. Тейлор [18]. У нинішньому глобальному світі надійних стін не існує, проте вони не зникли повністю з геополітичної сцени, оскільки, як зазначив С. Саддікі [16]; здійснення прикордонного контролю неодмінно потребує лінії розмежування. На думку Е. Валлет [19], використання роздільних прикордонних структур, як політичного інструменту, можна вважати симптомом нової ери у міжнародних відносинах.

Виклад основного матеріалу. Важливою ознакою культури є її схильність до розмежування загального простору на внутрішню, «свою», і зовнішню, «чужу» сферу. Захист від негативних впливів зовнішнього світу людина здавна шукала у власній оселі, або в обнесеному стіною просторі міста [3]. До важливих показників просторової організації міста належать спеціальні укріплення і міські стіни. «Міська стіна, в якій семантично закладено багато, є головною формальною ознакою міста. Саме стіна формує місто в якості міста, тим самим породжуючи поняття міста із надр території, на якій це місто зводиться» [4; 848]. Зроблена з міцних матеріалів, стіна створювала місту такий захист, якого не могло дозволити собі село.

Давній Схід. Одним із найдавніших міст світу, на думку дослідників, є Єрихон – місто на території Палестини, на Західному березі річки Йордан. Руїни стародавнього Єрихона відносяться до VIII тис. до н. е. Місто було обнесене кріпосною стіною, яка не носила оборонних функцій, а слугувала захистом від повеней. Перші згадки про Єрихон як місто відносяться до XV ст. до Р.Х., що підтверджує Біблія (книга Чисел 22:1). Протягом століть місто розрослося, місце неолітичних укріплень зайняла нова подвійна система стін: зовнішня – 2 м завтовшки і внутрішня – 4 м. Висота стін майже 10 м і між ними прохід у 5 м шириною. Єрихон середини бронзового століття (близько 1550 р. до н. е.) був зруйнований євреями під час переселення їх з Єгипту, що зазвичай пов'язують із біблійною історією про «єрихонські труби», під звуки яких обидві стіни впали [2].

Упродовж віків наноси Тигру та Євфрату заповнили величезну котловину між Сирійською пустелею та Іранським нагір'ям. З VII тис. до н. е. цей регіон, відомий як Плідний півмісяць (оскільки мав форму півмісяця), став колискою Шумерської, Ассирійської та Вавилонської цивілізацій, з яких складалася так звана Месопотамська цивілізація. Найбільшою заслугою Месопотамії в ході світової історії є заснування перших міст, неодмінною рисою яких, починаючи з III тисячоліття до н. е., стає наявність укріплень [11]. До 3500 р. у Шумері було вже 15-20 міст-держав, оточених стінами, з населенням до 50 тис. осіб. До обов'язків царя входило утримання міських стін у придатному стані і відповідно їх руйнування в завойованих містах. Найдавнішу стіну з цегли-сирцю в м. Урук називають «стіною Гільгамеша» – легендарного правителя міста, який начебто звів її власними руками. Зведення Гільгамешем стіни у його рідному м. Уруку – справжній подвиг героя, який заслужив право на безсмертя, хоча й не зміг його отримати. У поемі про Гільгамеша закладено глибокий моральний зміст: людина не може зрівнюватися з богами, даремними будуть її силкування здобути безсмертя. Але те, що робить людину безсмертною в пам'яті людей – це її славні діла [1].

Середземномор'я. Епоха ранньої бронзи (III тис. до н. е.) відзначилася появою на території Егеїди своєрідного «сузір'я» археологічних культур: Трої-Гіссарлика, Кікладських островів, ранньомінойського Криту. Мінойські міста не мали укріплень, критяни не побоювалися нападу ззовні: про це свідчить мистецтво острова, у якому була відсутня тема збройної боротьби. В середині II тис. до н. е. ранньомінойська культура, що вже перейшла до розряду цивілізації, втратила своє значення провідного центру Егейського світу, поступившись більш агресивній суперниці – мікенській цивілізації материкової Греції. Масивна захисна стіна, що мала захищати Мікени від атак із півночі, але так і не була закінчена, говорить про усвідомлення мікенцями можливості наземних нападів [17]. Міцні циклопічні стіни будувалися без усякого зв'язуючого матеріалу з таких величезних кам'яних брил, що греки, які згодом побачили їх, вважали це роботою однооких велетнів-циклопів. Зразком мікенських фортифікаційних споруд можна вважати тирінську цитадель. Її зовнішні стіни понад 4,5 м завтовшки, складені з необроблених брил вапняку вагою до 12 т, досягали 7,5 м у висоту. Творці мікенської

цивілізації, обтяжені похмурим прагматизмом, занадто серйозно ставилися до життя. Притаманні їм войовничі риси проявилися у популярних для мікенського мистецтва бойових сценах.

Давня Греція. В культурі Давньої Греції міста займали особливе становище, оскільки вони представляли відносно самостійні одиниці не тільки у економічному, а й у військовому та політичному ставленні, тобто фактично були містами-державами, полісами. Значення міста демонструвала якість його фортифікаційних укріплень. Як відмічає Дженніфер Нейлс, «негативним наслідком агональної системи було те, що греки постійно перебували в стані війни: відстоювали свої кордони, сварилися через контроль над іншими полісами та святилищами або за неначе нанесені їм образи. Тема війни пронизувала всі аспекти життя» [15; 71].

Яскравим утіленням постійно збуреної поведінки давніх греків є історія Трої, оточеної настільки міцними стінами, що їх впродовж дев'яти років не могли здолати войовничі нападники, аж поки не вдалися до хитрощів із дерев'яним конем. Розкопки передбачуваного місцезнаходження давнього Іліону, проведені наприкінці 1860-х рр. Г. Шліманом, виявили залишки великого поселення, обнесеного стінами у п'ять метрів завтовшки, з чотирма воротами і трьома дев'ятиметровими вежами. Ідеальним прикладом надійно укріпленого поселення може служити топографічно та ідеологічно марковане реальне місто – Афіни V ст. до н. е. У класичному періоді Афіни знаходились у стані війни два роки з трьох, чим пояснюється існування міських стін, які постійно відновлювалися. Жителі Спарти, навпаки, не будували жодних оборонних стін аж до II ст. до н. е., що є переконливою демонстрацією їх хоробрості і боездатності.

Римська імперія. Для заснування столиці майбутньої імперії брати Ромул і Рем обрали місце на лівому березі ріки Тибр, там, де в неї впадає брудна річка Клоака. Згідно легенді, стіни майбутнього Риму були зведені раніше від самого міста, що в давнину неодмінно супроводжувалось магічними ритуалами. За етруським звичаєм на одному з семи пагорбів, Палатині, Ромул почав проводити плугом борозну (померій). За повір'ям, померій окреслює вміщену в ньому територію магічним колом, що робить місто неприступним для ворогів. Перетинати цю священну межу можна було лише там, де борозна переривалася, тобто через намічені ворота. Проте Рем зухвало перестрибнув борозну, образивши святість стіни, за що розлючений Ромул вбив його ударом у скроню з криком «Хай гине той, хто перестрибне мою стіну!» [4].

Від давнини і до нинішнього часу розширення стін міста відзначає його зростання так само вірно, як кожне додаткове річне кільце в стовбурі дерева – його вік. Рим зростав, і кожна наступна стіна була більше від попередньої. Так, в середині IV ст. до н. е., після нападу галлів, була зведена стіна Сервія Туллія, що вражала грандіозністю і стала одним із досягнень оборонного мистецтва античної епохи [8]. Як зазначив М. Вебер, вона охоплювала площу величиною з Афіни на момент їх розквіту [20]. При імператорі Авреліані, в 271–275 роках, була збудована так звана Стіна Авреліана. Висота її не перевищувала восьми метрів, але навіть за часів Середньовіччя вона залишалася значною перепорою. В епоху Ренесансу вона була оновлена і відреставрована (зокрема, ворота Пія спроектував сам Мікеланджело) [14]. У воротах св. Себастьяна (звідки починається Аппієва дорога) нині діє музей Авреліанових стін.

Подальший розвиток фортифікаційного мистецтва демонструють прикордонні стіни, зведені давніми римлянами в Британії та інших підкорених ними провінціях. Віднині стіни могли маркувати не тільки окремі міста, а й певні межі імперії [6]. Північна частина Британського острова, залишена римлянами Каледонії (нині Шотландія), потребувала прикордонних укріплень. Римський імператор Адріан в 122 р. н.е. розпорядився побудувати стіну довжиною 118 км від Північного моря до Ірландського. Дві третини її склалися з каменю, а третина – з торфу і деревини. Кам'яна секція мала 3 м завтовшки і 4,2 м у висоту, а торф'яна – 6 м завтовшки [13]. Ідея захисту була лише відправною точкою проекту Адріана. Його стіна могла слугувати стартовим місцем для атаки, важливою лінією комунікації, що зв'язує мережу доріг, і пунктом, що позначає кордон Римської імперії. Перерізуючи імперію з півночі, вона відокремлювала від оточуючого світу всю класичну греко-римську цивілізацію [8]. Римська імперія навіть у період найбільших успіхів залишалася закритою. Вона завойовувала навколишні землі, поки її територія не досягла оптимальних для оборони розмірів, і тоді закрилася прикордонним валом Адріана. Центральні секції його стіни збереглися до наших днів. У 1988 р. Адріанов вал став об'єктом ЮНЕСКО, нині він відкритий для публіки, як і його стежки.

Великий китайський мур. Іншою відомою кріпосною спорудою, що захищала не місто, а країну, представляв Великий китайський мур. Ши Хуан-ді (259–210 гг. до н.е.), перший імператор династії Цінь, вирішив побудувати його, щоб відгородити китайську Серединну рівнину від Великого Степу. Він не першим почав проявляти таку ініціативу: ще до нього чимало царств і династій, чії держави межували з землями кочівників, будували стіни на півночі Китаю і Монголії, щоб закрити проходи. Ши Хуан-ді з'єднав ці вузли оборони, простягнув мур на сході до моря, а на заході – до найвіддаленішої

північно-західної застави Цінь. Мур, безсумнівно, був вражаючим досягненням – особливо якщо врахувати відсутність у його будівельників сучасної техніки. Східна частина мур була складена з великих квадратних брил гірської породи, міцно скріплених між собою будівельним розчином. Мур простягався на кілька тисяч кілометрів по важкодоступній місцевості, по зарослих чагарником горах, піщаних оазах і суворих кліматичних зонах. На цьому величезному будівництві під суворим наглядом працювало майже 500.000 людей – засуджені злочинці та селяни, зігнані з усіх провінцій, які називали цю будову «стіною сліз». Відомо, що на найдовшому будівництві загинуло майже мільйон людей [12].

Процес будівництва Великого муру обріс товстим шаром фантастичних легенд – згадаймо старовинні розповіді про те, що він побудований вздовж шляху проходження улюбленого білого коня Ши Хуан-ді, або про створення цим імператором дев'яти сонць, щоб примусити робітників працювати безперервно, або про те, як Великий мур виник із тіла втомленого дракона, який впав на землю. Як зазначає Дж. Ловелл, китайський мур став монументальною метафорою для прочитання Китаю і його історії, для характеристики його культури і світогляду. Великий мур з його подвійним завданням – захисту і придушення – символізує політичну культуру замкнутості і зарозумілого культурного ізоляціонізму, що лежить в основі тисячолітньої китайської автократії і яку продовжує підтримувати нинішній комуністичний уряд на тій підставі, ніби демократична система привнесе хаос і розбрат у жорстку китайську традиційність. Великий китайський мур, що у 1987 р. увійшов до списку культурної спадщини ЮНЕСКО, є символом китайського ізоляціонізму та традиціоналізму.

Середньовіччя. Після падіння Римської імперії настав кінець античного періоду. На руїнах римського світу народжувався середньовічний Захід. У XI-XII ст. новостворені міста почали відігравати помітну роль в історії Західної Європи. Міста середніх віків славилися своїми фортецями та замками – фундаментально укріпленими будовами для оборони від войовничих сусідів. Починаючи з XII ст. замок-фортеця оточується ще надійнішими кам'яними стінами, з яких виступають сторожові вежі з бійницями, що дозволяють вести обстріл на значній відстані. Нововведення у фортифікаційній техніці, які з'явилися після хрестових походів, дозволяли перейти від пасивної оборони до активних дій проти нападників. Водночас замок починає втрачати своє призначення як стаціонарний військовий табір і поступово перетворюється на постійне житло своїх володарів, які прагнуть до створення більш комфортних побутових умов. На думку Ю. Рєпіна, архітектурні пам'ятки, що збереглися з часів середньовіччя, і досі вражають уяву поєднанням діаметрально протилежних рис – розкошів внутрішнього простору та суворості і неприступності зовнішнього вигляду [5]. Неприступний замок виступав страхітливим втіленням Середніх віків. Він еволюціонував до більш складної системи концентричних критих стін, поки винахід пороху в XVI ст. не зробив їх марними. Наступні віки зберегли також інший, романтичний образ середньовічного замку: від Ренесансу і до сьогодення часи поети і художники схильні відроджувати його казкову чарівність [9].

Оборонні стіни XX століття. З плином часу необхідність у зведенні міських фортифікаційних споруд відпала, але традиція будівництва складних перепон, що розділяють держави, збереглася до XX ст., хоча виявилася практично неспроможною. Під час Першої світової війни 1914-1917 рр. жодна фортеця не вистояла більше двох тижнів. Однак у період між Першою і Другою світовою війнами французи почали зводити так звану «Лінію Мажино», що простяглася від півдня Франції до Середземного моря, сподіваючись на захист своїх кордонів від німецької навали. Це був верх фортифікаційного мистецтва, найбільш міцна і найкраще обладнана оборонна лінія у всьому світі. Її сумарна довжина складала майже 750 км. У підземних багаторівневих фортах були обладнані житлові приміщення для особового складу, електростанції, потужні вентиляційні установки, вузькоколіїні залізниці, телефонні станції, госпіталі, кімнати відпочинку. У верхніх наземних поверхах розташовувалися забезпечені ліфтами гарматні каземати. На будівництво укріплень було витрачено майже 7,4 млрд. франків, або 5 млрд. доларів у цінах 2010 р. Проте все це було марно. Французькі укріплення вздовж кордону з Бельгією були слабкими, частина їх перебувала ще на етапі будівництва. В результаті німецькі війська пройшли через Бельгію «як батоном ляснули». 14 червня 1940 р., у день падіння Парижа, І німецька армія перейшла до здійснення операції «Тигр» і атакувала Лінію Мажино. Її «неприступні» оборонні споруди були прорвані за кілька годин в результаті наступу піхоти навіть без танкової підтримки [10]. Сумний приклад французьких укріплень, які при всій своїй потужності не змогли зіграти відведену їм роль, однозначно довів, що часи позиційної оборони за допомоги прикордонних стін «канули в Лету». Після війни частина споруд Лінії Мажино була передана під склади військового майна.

Берлінський мур. Друга пол. XX ст. відзначилася появою ще однієї категорії розділовальних стін, репрезентованої цілком реальною і водночас віртуальною стіною між політичним устроєм великих держав. У неділю, 13 серпня 1961 р., поки жителі Берліну насолоджувались відпочинком на лоні природи, їх місто виявилось перерізане стіною з колючого дроту. Проект під поетичною назвою «Операція

Троянда» грубо розділив на дві частини велике сучасне місто з майже мільйонним населенням, розвиненою інфраструктурою, вулицями і трамвайними лініями. «Неділя залізного дроту», як назвали її берлінці, змінила життя багатьох, розірвала родинні, дружні та службові зв'язки. 18 серпня у Східному Берліні на заміну колючому дроту почали зводити стіну – непрохідний бар'єр посеред великого міста, фортифікаційну споруду, що не має прецеденту в історії. До вечора тут вже височіла бетонна стіна з двох рядів блоків понад 5 футів у висоту, по верху якої йшли металеві кільця для закріплення колючого дроту. День, коли Берлінський мур став реальністю, можна вважати «другим народженням» держави Східна Німеччина, створеної при радянському протектораті. Як писав Ф. Тейлор, «За 20 років правління Вальтер Ульбріхт перетворив свою огорожену стіною вотчину в щось загрозливо схоже на автократію. Режим поступово ставав звичайним фактом: нове покоління не мало уявлення про інший вид суспільства, не усвідомлювало, що живе сірим, убогим життям. Майже ніхто в Східній Німеччині не міг вважатися багатим, але тут були безкоштовні дитячі садки, медична допомога та вища освіта для осіб, бажаних державі. Життя здавалося спокійним і безпечним» [18; 348–349]. Проте впродовж усього існування стіни чимало людей намагалися перебратися до Західного Берліну, що було пов'язано із смертельною небезпекою. Незважаючи на жорсткі заходи проти спроб «незаконного перетину кордону», люди проникали крізь стіну, використовуючи каналізаційні труби, технічні засоби, споруджуючи підкопи. За 20315 днів існування стіни було скоєно 5075 успішних втеч до Західного Берліну, але іноді такі втечі закінчувалися трагічно. Загальний список загиблих із тих чи інших причин під час перетину стіни складає 327 осіб. Якщо порівняти це число з мільйонами людських жертв у країнах XX ст., які загинули з ідеологічних або релігійних причин, воно може здатися незрівняним. Але смерті, що трапилися біля Берлінської стіни, представляють злочин не лише проти німецького народу, а й проти всього людства, і тому не можуть вважатися незначними.

Демократичні зміни, що почалися наприкінці 1980-х років у житті Німецької Демократичної Республіки та інших країн соціалістичної співдружності, вирішили долю стіни. Керівництво НДР втратило контроль над ситуацією, в країні почалися масові демонстрації. Люди вимагали громадянських прав і свобод. 9 листопада 1989 р. Уряд НДР оголосив про те, що кордони відкриті і всі проходи вільні. Це був історичний день. Падіння Берлінського муру, так само як його створення, відбулося протягом однієї ночі. Ранком 13 серпня 1961 р. люди, прокинувшись, виявилися розділеними, а вранці 10 листопада 1989 р. цього поділу вже не було. Натовпи народу вийшли на вулиці з обох сторін, люди підіймалися на стіну, намагалися її зруйнувати, співали і танцювали. Це було найбільше свято на вулицях міста, яке лише можна було бачити. Західний бік стіни демонстрував певну мистецьку цінність, він був прикрашений графіті, посилюючи привабливість для туристів. 23 липня 1990 р. у Монте-Карло, Монако, був організований аукціон, на який доставили окремі секції Муру. 81 секція, сертифікована як справжня, була продана іноземним клієнтам за ціною 20.000 німецьких марок кожна. Меморіальний комплекс «Берлінський мур», що займає чотири гектари, завершений в 2012 р. і відкритий для відвідувачів.

Фортифікаційні споруди XXI ст. У 2002 р. Ізраїль почав будувати «оборонну» стіну між окупованими територіями і основною територією Ізраїлю, щоб не допустити проникнення терористів, зброї та вибухових речовин. Була запланована не стіна в звичайному сенсі, з каменю або цегли, а перепона, довжиною у декілька сотень кілометрів, побудована переважно з бетону з включенням ділянок колючого дроту, огорож під струмом, ровів, проходів, які охороняють танки, буферних та заборонених зон по обидва боки. Незавершена стіна не стала перепорою для нападу Палестини на територію Ізраїлю 7 жовтня 2023 р., оскільки вона планувалася для поліпшення роботи прикордонної служби, а не для захисту від жорстокої агресії.

Аналогічна спроба будівництва прикордонного бар'єру відома як Українська або Європейська стіна, яка офіційно називається «Проект Стіна», а в народі «Стіною Яценюка». Ця стіна, вірніше роздільний бар'єр уздовж суходільного кордону України та Російської Федерації, зводилася з українського боку російсько-українського кордону з 2014 по 2022 рр. Вона не стала перепорою при нападі російської навали, оскільки такого завдання в її проекті не значилося.

Отриманий в ході історії досвід не забезпечив людство надійними рукотворними бар'єрами безпеки. В нинішньому глобальному світі немає надійних стін, бо зброя також глобальна. Наше століття – століття глобалізації, яке визначають не перепони та бар'єри, а вільні потоки: транспортні, торгові, фінансові та інформаційні, а також існування високотехнологічних засобів озброєння. Драматичні зміни у військовій доктрині та технологіях за останні століття призвели до зниження стратегічної та тактичної важливості кордонів як лінії оборони. В той же час швидке зростання активності транскордонної діяльності в останні десятиліття потребувало різкого розвитку системи прикордонного контролю [16]. Кордони встановлювалися з давніх-давен, але останніми роками вони стають все більш важливими для вирішення політичних непорозумінь [19]. Перепони, менш затратні

і більш полегшені, ніж колишні кам'яні стіни, зводяться нині як роздільні прикордонні бар'єри між державами.

Висновки. Еволюція стінобудування йшла від спорудження стін, оточуючих місто, до огороження окремих територій чи навіть країн. Проте далеко не кожна з цих стін змогла забезпечити захист від ворожої агресії. У період між XVIII і XX століттями стіна віддалилася від власної історичної реальності і стала слугувати символом певної нації. Залишки колишніх могутніх стін сьогодні виступають пам'ятками втраченого світу, представляючи скоріше археологічний інтерес. Нині мають сенс тільки роздільні бар'єри, здатні покращити якість прикордонної служби. Вирішити територіальні непорозуміння між сусідніми державами може лише добра воля народів.

Подальший детальний розгляд еволюції рукотворних захисних споруд надасть можливість прогнозувати структуру і функції демаркаційних ліній між світовими державами.

Список використаної літератури

1. Історія світової культури: навч. посіб. / Левчук Л. Т. та ін. Вид. 3-є, переробл. і допов. Київ : Центр учбової літ., 2010. 400 с.
2. Опарин А.А. Древние города и Библийская археология. Харьков : Факт, 1997. 176 с.
3. Пучков А.А. Поэтика античной архитектуры / отв. ред. В. И. Ежов. Киев : Феникс, 2008. 992 с.
4. Пучков А.А. Архитектурно-культурологические очерки: Феномены, явления, вещи. Киев : Изд. дом А+С, 2008. 176 с.
5. Репин Ю.Г. Цивилизация и архитектура. Киев : Феникс, 2012. 208 с.
6. Тимофієнко В.І. Нариси всесвітньої історії архітектури: у 4 т. / ред. В. І. Єжов. Київ : КНУБА, 2000. Т. 1: Архітектура стародавнього світу. Кн. 1. 500 с.
7. Тимофієнко В.І. Історія архітектури стародавнього світу: підручник для вузів. Київ : Наук. думка, 2007. 512 с.
8. Baker S. Ancient Rome. The Rise and Fall of an Empire. London : BBC Books, 2007. 447 p.
9. Bartlett R. The Medieval World complete. London : Thames & Hudson Ltd, 2010. 336 p.
10. Jackson J.T. The Fall of France: The Nazi Invasion of 1940. Oxford : Oxford University Press, 2004. 296 p.
11. Leick G. Mesopotamia: The invention of the city. London : Penguin Book, 2002. 360 p.
12. Lovell J. The great Wall: China Against the World 1000 BC – AD 2000. London : Atlantic Books, 2007. 432 p.
13. Moorhead S., Stuttard D. The Romans who shaped Britain. London: Thames and Hudson, 2016. 288 p.
14. Morton H.V. A Traveller in Rome. Boston : Da Capo Press, 2002. 436 с.
15. Neils J. Ancient Greece. London : The British Museum Press, 2013. 191 с.
16. Saddiki, S. 2017. World of Walls: The Structure, Roles and Effectiveness of Separation Barriers. Cambridge : Open Book Publishers. 146 с.
17. Schofield L. The Mycenaeans. London : British Museum Press, 2007. 208 p.
18. Taylor F. The Berlin Wall. 13 August 1961 – 9 November 1989. London : Bloomsbury Publishing, 2009 [I-XXXIII], 528 p.
19. Vallet E. Borders, Fences and Walls: State of Security. Abingdon-on-Thames : Routledge, 2018. 304 p.
20. Weber M. The Agrarian Sociology of Ancient Civilization / Transl. from Germ. By r. J. Frank. London – New York : Verso, 2013. 432 p. [in English].

References

1. Istoryia svitovoyi kul'tury: navch. posib. / Levchuk L. T. ta in. Vy'd. 3-ye, pererobl. i dopov. Kyiv : Centr uchbovoyi literatury, 2010. 400 s.
2. Oparin A.A. Drevnie goroda i Biblejskaja arheologija. Har'kov : Fakt, 1997. 176 s.
3. Puchkov A.A. Pojetika antichnoj arhitektury / отв. red. V. I. Ezhov. Kiev : Feniks, 2008. 992 s.
4. Puchkov A.A. Arhitekturno-kul'turologicheskie ocherki: Fenomeny, javleniya, veshhi. Kyiv : Izd. dom A+S, 2008. 176 s.
5. Repin Ju. G. Civilizacija i arhitektura. Kiev: Feniks, 2012. 208 s.
6. Ty'mofiyenko V.I. Nary'sy` vsesvitn`oyi istoriyi arhitektury: u 4 t. / red. V. I. Yezhov. Kyiv : KNUBA, 2000. T. 1: Arhitektura starodavn`ogo svitu. Kn. 1. 500 s.
7. Ty'mofiyenko V.I. Istoryia arhitektury` starodavn`ogo svitu: pidruchny`k dlya vuziv. Kyiv : Nauk. dumka, 2007. 512 s.
8. Baker S. Ancient Rome. The Rise and Fall of an Empire. London : BBC Books, 2007. 447 p.
9. Bartlett R. The Medieval World complete. London : Thames & Hudson Ltd, 2010. 336 p.
10. Jackson J.T. The Fall of France : The Nazi Invasion of 1940. Oxford : Oxford University Press, 2004. 296 p.
11. Leick G. Mesopotamia: The invention of the city. London : Penguin Book, 2002. 360 p.
12. Lovell J. The great Wall: China Against the World 1000 BC – AD 2000. London : Atlantic Books, 2007. 432 p.
13. Moorhead S., Stuttard D. The Romans who shaped Britain. London: Thames and Hudson, 2016. 288 p.
14. Morton H.V. A Traveller in Rome. Boston : Da Capo Press, 2002. 436 с.
15. Neils J. Ancient Greece. London : The British Museum Press, 2013. 191 с.
16. Saddiki, S. 2017. World of Walls: The Structure, Roles and Effectiveness of Separation Barriers. Cambridge : Open Book Publishers. 146 с.
17. Schofield L. The Mycenaeans. London : British Museum Press, 2007. 208 p.

18. Taylor F. The Berlin Wall. 13 August 1961 – 9 November 1989. London : Bloomsbury Publishing, 2009. [I-XXXIII], 528 p.
19. Vallet E. Borders, Fences and Walls : State of Security. Abingdon-on-Thames: Routledge, 2018. 304 p.
20. Weber M. The Agrarian Sociology of Ancient Civilization / Transl. from Germ. By r. J. Frank. London – New York : Verso, 2013. 432 p. [in English].

A WALL IS AN ARCHITECTURAL PART OR AN ILLUSION OF PROTECTION?

Gamaliia Kateryna – Doctor of Arts, Professor, Kyiv National University of Cultural and Arts

It is represented that the construction of massive walls has lost its fortification meaning and objects of previous eras remain as relics. In the context of the specifics of the problem, examples of the architectural construction and functioning of the walls of the most famous metropolises in different historical periods are considered. It was established that in the modern world, which is constantly fragmenting, it is more appropriate to have separate barriers rather than protective fortifications to clearly define the territory of each state. It is shown that a further detailed consideration of the evolution of man-made defensive structures will provide an opportunity to predict the structure and functions of demarcation lines between world states.

Key words: city architecture, walls, demarcation lines, state borders, cultural isolation.

UDC 725+904/930.85

A WALL IS AN ARCHITECTURAL PART OR AN ILLUSION OF PROTECTION?

Gamaliia Kateryna – Doctor of Arts, Professor, Kyiv National University of Cultural and Arts

It is represented that the construction of massive walls has lost its fortification meaning and objects of previous eras remain as relics. In the context of the specifics of the problem, examples of the architectural construction and functioning of the walls of the most famous metropolises in different historical periods are considered. It was established that in the modern world, which is constantly fragmenting, it is more appropriate to have separate barriers rather than protective fortifications to clearly define the territory of each state. It is shown that a further detailed consideration of the evolution of man-made defensive structures will provide an opportunity to predict the structure and functions of demarcation lines between world states. The purpose of the work was to trace the diachronic dimensions of humanity's strategy in the process of building protective walls in architectural, technological, social and civilizational contexts, outlining rational perspectives.

Conclusions. The evolution of wall construction went from the construction of walls surrounding the city to the enclosure of individual territories or even countries. However, not every one of these walls was able to provide protection against enemy aggression. In the period between the 18th and 20th centuries, the wall moved away from its own historical reality and began to serve as a symbol of a certain nation. The remains of the former mighty walls are today monuments of a lost world, representing rather archaeological interest. The experience gained in the course of history has not provided humanity with reliable man-made security barriers. In today's global world, there are no reliable walls, because weapons are also global. Currently, only separation barriers that can improve the quality of the border service make sense. Territorial misunderstandings between neighboring states can only be resolved by the goodwill of peoples.

Key words: city architecture, walls, demarcation lines, state borders, cultural isolation.

Надійшла до редакції 16.10.2023 р.

УДК [316.7:069]:004

НОВІТНІ ФОРМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МУЗЕЮ

Вільчинська Ірина Юрївна – доктор політичних наук, професор,

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0001-5388-7811>

DOI <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v47i.720>

poisk.07@ukr.net

Святненко Анна Василівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри

арт-менеджменту та івент-технологій,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтва, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0001-5337-5656>

sannaaa@ukr.net

Губіна Олександра Павлівна – магістрантка кафедри арт-менеджменту та івент-технологій,

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ

alexagubina17@gmail.com

Визначено основні аспекти трансформації музейного простору в системі соціокультурної діяльності в умовах цифровізації; доведено положення, що цифрові технології розкривають потенціал і значущість сучасного музею як соціокультурного інструменту збереження й репрезентації культурної пам'яті; обґрунтовано, що інтерактивні та аудіовізуальні ресурси сприяють більш продуктивному використанню